

ситуація характерна не лише для Криму, але й для інших регіонів України.

Також потрібно розвивати нормативно-правову базу у сфері інформаційної безпеки і вимагати її дотримання. Законодавство має стати більш жорстким, щоб не було прецедентів, таких як статті проти кримських татар. держава має звернути увагу на державні ЗМІ в Криму, визначити редакційну політику і контролювати її виконання. У Криму в державних медіа іноді є прецеденти, коли озвучується позиція, що не збігається з державними інтересами, зокрема щодо збереження міжнародного миру тощо. Проте надто жорсткі дії держави можуть призвести до нових форм цензури.

Як відомо Україна має свій власний потужний потенціал не лише в культурній, а й в інформаційній сфері. Необхідно лише спрямувати зусилля покращення якості, контролю над ЗМІ та інтернет-комунікаціями, створення власного продукту, який зміг би витіснити проросійські медіа та повернути Україні власну мову і національний дух. Ефективним засобом популяризації ідей толерантності та міжетнічного розуміння на півострові має стати соціальна реклама. Необхідно створити сприятливі умови для розміщення такої реклами в Інтернет-просторі, а також ефективно реагувати на інформаційні приводи, які є джерелом провокування міжетнічних конфліктів та підвищення ризиків їх виникнення.

Було проведено якісний аналіз окремих "проросійських" публікацій і досліджено наявність чи відсутність причинно-наслідкових зв'язків між явищами, виявлено основні типи мотивацій, думок, ставлень, поведінки окремих осіб і певних соціальних груп, а також викрито можливі маніпулятивні чи пропагандистські технології.

Починаючи з назв статей, вже помітно їх негативну спрямовану тематику щодо України. Так, наприклад, "МИД РФ: отключение каналов – признак нездоровья общества", "Отключение канала – рецидив антироссийской политики" і "Киев продолжает вооружать режим Саакашвили?".

По-перше, всі ці статті пов'язані тим, що написані російською мовою. Це свідчить про те, що газети мають проросійський напрям.

По-друге, біля цих статей не було вказано автора, який їх написав.

УДК 159.928:356.13:928

По-третьє, статті, як правило, ґрунтуються на одній чи двох цитатах російських високопосадовців.

У цих статтях використано маніпулятивні психотехнології у вигляді застосування таких засобів як: "Роздування", тобто сенсаційна за формою подача новини з метою відволікання громадської уваги від важливішої, але незручної та не вигідної теми; "Замовчування інформації", тобто розкриття тільки потрібних авторам фактів, а не вигідна інформація просто не подається у статтях. Також в статтях використано відверті грубі слова щодо суспільства загалом. Так, у одній зі статей сказано, що відключення іноземних каналів є "не очень здоровый симптом общества". Звичайно, відключення іноземних каналів є не дуже демократично, проте це пояснюється не адаптованістю такої ситуації до вітчизняного законодавства.

Висновки. Отже, якісний аналіз публікацій підтвердив гіпотезу і показав, що Росія активно використовує українські ЗМІ, в тому числі й періодичні видання для здійснення маніпулятивного впливу на Україну. Дослідивши статті можна сказати, що Росія застосовує будь-які інформаційні маніпулятивні технології у вигідний для себе період. Так наприклад: "Створення факту", тобто підбір до правдивої новини подають фальшиву і видають за одне ціле, "Використання чуток" чи "Використання дезінформації, провокації", "Роздування фактів", тобто сенсаційна за формою подача новини з метою відволікання громадської уваги від важливішої, але незручної й не вигідної теми; та "Замовчування інформації", іншими словами розкриття тільки корисних авторам фактів, а не вигідна інформація у статтях просто не подається.

Такими методами Росія намагається виставити Україну перед Європою та Євросоюзом в негативному світлі та змінити думку й відношення європейського співтовариства з цього приводу.

Розповсюджуючи провокаційні статті Росія прагне задовольнити великодержавні амбіції та повернути Україну під свою юрисдикцію, поступово, починаючи з Криму. Адже не слід забувати, що Україна знаходиться у вигідному географічному регіоні та має великий промисловий і сільськогосподарський потенціал.

Надійшла до редколегії 10.09.09р.

О.Д. Сафін, д-р. психол. наук, проф.
О.М. Баранов, здобувач

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У науковій статті викладено результати діагностичного дослідження основних компонентів особистісного потенціалу майбутніх фахівців мовних спеціальностей – професійного, аксіологічного, лінгвістичного, комунікативного та духовного. Ці результати є вихідними для проведення дослідження більш високого рівня, а саме вивчення психолого-педагогічних особливостей розвитку особистісного потенціалу студентів-філологів, зокрема майбутніх перекладачів.

Ключові слова: компоненти особистісного потенціалу, факторний аналіз

In the scientific article the results of diagnostic research of the basic components of personal potential of the future experts of language specialities - professional, axiological, linguistic, communicative and spiritual are stated. These results are initial for carrying out of research of higher level, namely studying of psycho-pedagogical features of development of personal potential of students-philologists, in particular the future translators.

Keywords: components of personal potential, factor analysis

Діагностика професійного потенціалу студентів-філологів. Для вивчення особливостей професійних переваг і ступеня відповідності професійного типу особистості професії перекладача нами було використано методику Дж.Голланда, засновану на виділенні шести

типів особистості і професійного оточення. Запропонована Дж.Голландом типологія може розглядатися як достатньо зручна модель професійного вибору і самовизначення особистості, а також оцінки особливостей її професійного потенціалу. З іншого боку, на основі цієї

моделі можлива побудова методики для дослідження того, яку роль може грати відповідність або невідповідність типологічних характеристик особистості обраному людиною напрямку професіоналізації в успішності процесу професійної підготовки. Крім того, можливе вивчення того, який вплив може справити невідповідне певному типу особистості оточення на мотивацію і у цілому на успішність професійної підготовки, а також наступної професійної діяльності особистості. Аналіз переважаючих в особистості типів дозволяє зробити висновок про характеристики однорідності і диференційованості переваг особистості.

Нами використовувалася також методика діагностики мотивації досягнень. Вона являє собою модифікацію тесту-опитувальника А.Мехрабіана для виміру мотивації досягнення у модифікації М.Ш. Магомед-Емінова.

Разом з вивченням рівня мотивації досягнень у студентів за опитувальником аналізувалися деякі показники реальних успіхів студентів та їхнє ставлення до процесу професійної підготовки. З цієї метою використовувалися навчальна документація, а також дані спостереження студентів і з'ясування думок про їхню навчальну роботу викладачів провідних лінгвістичних і психологічних дисциплін. Таке співставлення показало прямий зв'язок рівня мотивації досягнень за опитувальником і рівня реальних досягнень студентів. У таблиці 1 представлені результати дослідження за методикою Дж.Голланда і тесту мотивації досягнень.

Таблиця 1

Результати первинної діагностики характеристик професійного потенціалу студентів (N=120, % студентів)

Вимірювані показники	Рівні прояву		
	Високий	Середній	Низький
Відповідність типу особистості професії	12	23	65
Однорідність переваг	46	54	-
Диференційованість переваг	19	14	67
Мотивація досягнень	36	46	18

Описано показники, що характеризують однорідність, диференційованість і відповідність типу особистості особливостям професії перекладача, показники рівня мотивації досягнень. Дані представлені у рівневих процентних показниках. Наведені у таблиці дані показують перевагу серед студентів молодших курсів осіб з низкою диференційованістю і достатньо високою однорідністю, що означає недостатню сформованість про-

фесійних переваг. Відповідно спостерігається перевага середніх і низьких рівнів мотивації досягнень.

Щоб простежити взаємозв'язок показників професійних переваг з показниками мотивації, наведемо дані таблиці залежно відповідності типу особистості у структурі професійних переваг і рівня мотивації досягнень. У таблиці 2 представлені показники мотивації досягнення і показники за тестом Дж.Голланда для двох крайніх груп випробуваних: прагнучі до успіху (верхні 27%) і ті, що уникають невдачі (нижні 27% вибірки).

Таблиця 2

Взаємозв'язок мотивації досягнень і професійних переваг студентів (N=120, % студентів)

Мотивація досягнення	Кількість випробуваних	Показник однорідності особистості			Показник диференційованості особистості		
		вис.	середн.	низьк.	вис.	середн.	низьк.
"Ті, що прагнуть до успіху"	71	52	30	18	64	24	12
"Ті, що уникають невдачі"	29	20	35	45	15	45	40

Для цих двох груп наведені у порівнянні процентні (рівневі) показники однорідності і диференційованості особистості. Для інших 46% випробуваних, що мають середній показник за тестом, дані не наводяться/Отримані дані свідчать про те, що при високому рівні однорідності особистості за тестом Дж.Голланда і достатній відповідності основних професійних орієнтацій студентів типу особистості, і особливо при високому рівні диференційованості особистості спостерігається високий рівень мотивації досягнень і діагностується належність студентів до категорії "прагнучих до успіху". Дані таблиці 2 свідчать також, що при високих показниках неоднорідності і слабкої диференційованості пере-

ваг, більшість студентів з такими показниками характеризуються низькими показниками мотивації досягнень і належать до категорії тих, "що уникають невдачі".

Як висновок з результатів проведеного дослідження можна зазначити, що професіоналізація мотивів, усвідомлений вибір напрямку професійної підготовки, здійснюваний з врахуванням домінуючих професійних переваг, а також на основі знань та уявлень людини про свій особистісний тип переваг, впливають на рівень мотивації досягнень у процесі професійної підготовки майбутнього перекладача. Під впливом цих факторів формується сильна і домінуюча орієнтація на досягнення успіху, ніж на уникнення невдачі.

Діагностика аксиологічного потенціалу студентів-філологів. Особливе значення для формування високої мотивації навчання і прагнення до досягнень здобувають смисложиттєві орієнтації студентів, тісно пов'язані з їхніми соціально-психологічними установками у житті і у професійній підготовці. Аналіз смислових орієнтацій життя особистості відповідно до теоретичної концепції В.Франкла показує можливість виділення у смисловому полі життєвих орієнтацій людини наступних основних позицій: загальний показник осмисленості життя; цілі у житті; процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя; результативність життя або задоволеність; локус контролю-я (Я - хазяїн життя); локус контролю-життя або керованість життям.

Тестування характеристик смисложиттєвих орієнтацій студентів здійснювалося за допомогою тесту смисложиттєвих орієнтацій, що є адаптованою версією тесту "Мета у житті" Д.Крамбо і Л.Махолика. Нами вивчалися взаємозв'язки загального показника свідомості життя, а також показники за шкалами тесту: (1) "Мета у житті та її усвідомленості", (2) "Емоційна насиченість життя та інтерес до неї", (3) "Суб'єктивна оцінка результативності життя і задоволеність самореалізацією" з рівнем мотивації досягнень і реальним ставленням до процесу навчання у ході професійної підготовки. У завдання нашого дослідження входило з'ясування:

яку роль грають свідомість життя і смисложиттєві орієнтації у формуванні оптимальної мотивації досягнень студентів у професійній підготовці;

яким чином пов'язані особливості мотивації досягнень, що виявлені шляхом тестування, з реальними успіхами і досягненнями студентів у навчальному та іншому видах діяльності.

Розрахунок показників за шкалами та їхнє підсумовування дозволяли отримати загальний показник свідомості життя.

Іншою методикою вивчення аксиологічного потенціалу студентів була методика аналізу соціально-психологічних установок особистості.

У даному дослідженні здійснене вивчення того, яку роль відіграють соціально-психологічні установки орієнтації типу: "альтруїзм-егоїзм"; "процес-результат"; "свобода-влада"; "праця-гроші" у формуванні рівня і типу мотивації досягнень студентів в процесі їхньої професійної підготовки. Одне із завдань дослідження полягало у тому, щоб встановити, які з названих установок виявляються найбільш сприятливими для розвитку оптимального рівня мотивації досягнень у студентів. Інше завдання - перевірити, які соціально-психологічні установки є переважними у осіб, що належать до категорії "прагнучих до успіху" на відміну від студентів, що належать до категорії тих, "хто уникає невдачі". Нарешті, третім завданням ми ставили вивчення зв'язку соціально-психологічних установок особистості з реальною ефективністю професійної підготовки. Передбачалося, що соціально-психологічні установки, виражаючи ціннісні і смисложиттєві орієнтації студентів, можуть як безпосередньо позначатися на ефективності їх роботи, так і впливати на ефективність їхньої роботи через відповідний рівень мотивації досягнень.

У наведених у таблиці 3 інформаційних матеріалах представлені результати первинної діагностики цих характеристик аксиологічного потенціалу студентів, переважно у рівневих показниках, у %.

Таблиця 3

Результати первинної діагностики аксиологічного потенціалу студентів (N=120, % студентів)

Вимірювані показники	Рівні прояву		
	Високий	Середній	Низький
Свідомість життя	23	46	31
Соціально-психологічна установка-орієнтація на процес	19	73	8
Соціально-психологічна установка - орієнтація на результат	10	78	12
Соціально-психологічна установка - орієнтація на альтруїзм	-	75	25
Соціально-психологічна установка - орієнтація на егоїзм	8	56	36
Соціально-психологічна установка - орієнтація на працю	8	59	33
Соціально-психологічна установка - орієнтація на свободу	37	63	-
Соціально-психологічна установка - орієнтація на владу	9	28	63
Соціально-психологічна установка - орієнтація на гроші	-	28	72
Мотивація досягнень	36	46	18

Ці дані показують переважно середній рівень сформованості установок. При цьому по таких установках як

"егоїзм", "влада" і "гроші" виявляється зниження кількості орієнтацій. А от рівень орієнтації на "свободу" най-

вищий. Характерно, що серед обстежених студентів немає жодного з високою орієнтацією на "альтруїзм". Загальний показник свідомості життя також переважно розташовується на середньому рівні. Ці дані свідчать про більші можливості вдосконалювання характеристик аксиологічної сфери особистості студентів.

У таблиці 4 наведені результати тестування мотивації досягнень досліджуваної вибірки студентів у їхньому взаємозв'язку із загальним показником свідомості життя, отриманим за тестом смисложиттєвих орієнтацій.

Таблиця 4

Взаємозв'язок рівня свідомості життя і рівня мотивації досягнень студентів (N=120, %)

Характер мотивації досягнень	% студентів	Рівень показника осмисленості життя		
		вис. (%)	середн. (%)	низьк. (%)
"Ті, що прагнуть до успіху"	71	48	32	20
"Ті, що уникають невдачі"	29	30	35	35

При цьому у таблиці представлені показники мотивації досягнення і показники за тестом смисложиттєвих орієнтацій для двох крайніх груп випробуваних: "прагнучі до успіху" (верхні 27%) і "ті що уникають невдачі" (нижні 27%). Для цих двох груп наведені порівняно процентні (рівневі) показники свідомості життя за тестом смисложиттєвих орієнтацій. Для інших 46% випробуваних, що мають середній показник за тестом мотивації досягнень, дані не наводяться. Наведені у таблиці 4 результати свідчать про те, що випробувані з високим рівнем мотивації досягнень і з орієнтацією на досягнення успіху, на відміну від випробуваних, що мають низькі

показники мотивації досягнень і переважно орієнтовані на уникнення невдачі, виявляють переважно високий рівень свідомості життя, тобто більшою мірою усвідомлюють цілі, перспективи і загальний смисл здійснюваної ними професійної підготовки. Можна сваяти, що і показники за окремими шкалами тесту смисложиттєвих орієнтацій, особливо за шкалою "Цілі" будуть у цих випробуваних вище.

У таблиці 5 наводяться аналогічні дані за шкалою "Цілі у житті" для випробуваних з різним рівнем мотивації досягнень.

Таблиця 5

Взаємозв'язок показників за шкалою "Цілі у житті" з рівнем мотивації досягнень студентів (N=120, %)

Характер мотивації досягнення	% студентів	Рівень показника за шкалою "Цілі у житті"		
		високий	середній	низький
"Ті, що прагнуть до успіху"	71	58	34	8
"Ті, що уникають невдачі"	29	15	35	50

Ці дані виразно свідчать про те, що для студентів з високим рівнем мотивації досягнень, "прагнучих до успіху", у більшій мірі характерна соціально-психологічна установка-орієнтація на працю, ніж на гроші, хоча розбіжності у ступені виразності цих установок менш яскраві, чим для установок "процес-результат". Помітимо, що для випробуваних з низьким рівнем мотивації досягнення (Ті, що уникають невдачі"), характерна слабка виразність як установки на "працю", так і установки на "гроші". Таким чином, проведене дослідження показує, що одним з факторів формування мотивації досягнень, що становить найбільш суттєвий компонент професійного потенціалу майбутнього фахівця, є соціально-психологічна установка. Вона виражає певну ціннісну орієнтацію особистості, і залежно від цієї орієнтації може формуватися певний рівень і тип мотивації у професійній підготовці. Власне показники соціально-психологічної установки студентів, отримані у дослідженні, свідчать про недостатній розвиток їхньої орієнтації на альтруїзм, на працю, на сам процес діяльності.

Більш тісний зв'язок рівня мотивації з установкою на результат порівняно з установкою на процес, дозволяє стверджувати про недостатню мотивованість процесу підготовки, в усякому разі, свідчить про перевагу зовнішніх мотивів діяльності.

Діагностика лінгвістичного потенціалу студентів-філологів. Для вивчення інтегральних показників іншомовних здібностей майбутніх перекладачів, що становлять особливий лінгвістичний потенціал особистості, нами використовувалася комплексна методика діагностики, розроблена В.В. Рижовим [1]. Результати тестування дозволили розрахувати середній для вибірки тестовий бал, що виявився достатньо високим. Це пов'язано зі специфікою вибірки студентів лінгвістичної спеціальності, які "зі старту" мають високий лінгвістичний потенціал. Разом з тим, аналіз індивідуальних показників за тестом дозволяє диференціювати студентів за трьома рівнями розвитку іншомовних здібностей щодо середнього показника за вибіркою: високий, середній і низький. У таблиці 6 наведені дані тестування іншомовних здібностей.

Таблиця 6

Результати первинної діагностики лінгвістичного потенціалу студентів (N=120, тестовий бал, % студентів)

Вимірюваний показник	Середній бал	Рівні розвитку		
		Високий	Середній	Низький
Іншомовні здібності	3,95	36	45	19

Результати дослідження показують, що є гарні можливості для розвитку зазначених здібностей в процесі навчання. Повна система діагностики іншомовних здібностей, розроблена В.В. Рижовим, містить не лише матеріали для тестування, але й вправи для розвитку основних компонентів пізнавальних процесів, що забезпечують цей розвиток.

Діагностика комунікативного потенціалу студентів-філологів. У вивченні характеристик комунікативного потенціалу студентів ми обмежилися лише методикою виявлення у системі спілкування і поведінки випробуваних інтелектуальних переключувань і помилок, що перешкоджають досягненню ефективного діалогічного спілкування і взаємодії з людьми. Для діагностики інтелектуальних переключувань і утруднень у спілкуванні і поведінці ("найдувніших помилок") нами був використаний модифікований варіант анкети помилок А.Фримана-Р.Девульфа [2]. Дослідженню за допомогою цієї методики були піддані 7 типових інтелектуальних переключувань, що виникають у поведінці і спілкуванні

особистості та які створюють утруднення при взаємодії з людьми у спілкуванні.

У таблиці 7 представлені результати психологічної діагностики названих когнітивних утруднень спілкування, отримані у дослідженні 120 студентів. У ній наведено процентні показники числа випробуваних із сильно вираженою, помірковано вираженою і слабо вираженою схильністю до когнітивних помилок названих і описаних вище типів. Слід звернути увагу, що найбільше поширення серед дослідженої категорії випробуваних мають когнітивні утруднення типу "Читання чужих думок", "Прийняття усього на свій рахунок".

і "Максималізм і перфекціонізм", хоча певний відсоток випробуваних має сильно виражені схильності і до інших типів помилок. В усякому разі, відсоток випробуваних з помірковано вираженим утрудненням не опускається нижче 18% по жодному типу утруднень. Це є основою для розробки і реалізації програми тренінгу з подолання цих утруднень.

Таблиця 7

Результати діагностики комунікативного потенціалу студентів (виразність когнітивних утруднень спілкування) (N=120, М, %, δ)

Тип утруднень	Рівневі групи випробуваних								
	Із сильним утрудненням			З помірним утрудненням			З невираженим утрудненням		
	%	М	δ	%	М	δ	%	М	δ
1. Перебільшення	3,6	14	2,16	18,1	11	0,97	78,3	6	1,92
2. Читання чужих думок	18,1	17	1,37	65,1	12	1,28	16,8	8	1,25
3. Прийняття усього на свій рахунок	13,2	16	0,74	61,5	12	1,37	25,3	7	2,33
4. Максималізм і перфекціонізм	12,1	18	2,12	32,5	12	1,53	55,4	7	1,87
5. Когнітивна тривожність	6	16	0,63	28,9	11	1	65,1	6	2,11
6. Хвора совість	2,4	16	0,71	31,3	11	1,44	66,3	6	2,23
7. Негативізм	-	-	-	18,1	11	1,1	81,9	6	2,32

Діагностика духовного потенціалу студентів-філологів. Поняття діагностики у відношенні того, що являє собою духовність, є, звичайно, достатньо умовним, оскільки діагностувати цей бік особистості достатньо важко або навіть неможливо. Можна, однак, запропонувати деяку оцінку проявів духовності особистості в її поведінці і спілкуванні відповідно до певних критеріїв, а також зробити оцінку рівня розвитку духовного потенціалу особистості. У даному дослідженні ми використали методику, розроблену та апробовану М.В.Носковим [3]. Теоретичний аналіз і результати пілотажного дослідження дозволили виділити наступні основні критерії проявів духовного розвитку особистості, що проявляє в спілкуванні і поведінці:

ставлення до іншого як самоцінності, що виражається у таких якостях, як жаль, співчуття, правдивість, совість, чуйність, дружелюбність, доброта, щиросердність, реалістичність в оцінці ситуації, самовіддача та інше, що в узагальненому вигляді можна позначити як прояв любові і благоговіння,

творчо та альтруїстично спрямований характер життєдіяльності, що припускає миротворчість, альтруїзм, діяльну допомогу навколишнім, співчуття, організацію мікросередовища спілкування, цілеспрямованість, відкритість, колективна творчість та ін.;

духовно-творча активність особистості, у якій особливе значення здобувають висока адекватна самооцінка, оптимізм, бадьорість, прагнення до успіху, гнучкість мислення, винахідливість, відповідальність перед собою та іншими, віра у здійсненість наміченого, воля, потреба у позитивній свободі та ін.

орієнтація особистості на високі морально-естетичні загальнолюдські цінності. Мається на увазі спрямованість особистості на цінності добра, любові, краси, істини та ін.

Дані критерії лягли в основу тесту "Духовно-моральна орієнтація особистості", за яким можливо оцінити рівень духовності особистості. Розроблений тест був запропонований 120 студентам - учасникам дослідження і використовувався для виявлення випробуваних, здатних до реалізації у своїй поведінці, навчанні, спілкуванні власних духовних потенціалів. У результаті

аналізу цих показників за шкалою рівнів отримані наступні дані про розподіл студентів за рівнями, представлені у таблиці 8.

Таблиця 8		
Результати первинної діагностики духовного потенціалу студентів (N=120, % студентів)		
Рівень духовності за показником тесту	Кількість студентів	% студентів
високий	36	30
середній	68	57
низький	16	13
усього	120	100

Висновок. Дані свідчать про значну перевагу студентів із середнім рівнем духовності за тестом, що є основою для проведення спеціальної роботи з підвищення цих орієнтацій і за рахунок цього досягнення більш високих рівнів розвитку духовного потенціалу студентів, що є, згідно з нашою гіпотезою, головною умовою розвитку особистісного потенціалу і професіоналізму у цілому.

1. Рыжов В.В. Иноязычные способности. - Н. Новгород, 2001.
2. Фриман А., Девульф Р. Десять глупейших ошибок, которые совершают люди. - СПб.: Питер, 2001.
3. Носков М.В. Исследование психологических механизмов диалогизации педагогического общения: Автореф. дис ... кандидата психол. наук / НГПУ. - Нижний Новгород, 1999. - 19 с.

Надійшла до редколегії 13.08.09 р.

УДК 159.9.015

О.В. Ягупова, асп.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ РОЗВИТКУ ПРАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

У статті аналізуються основні детермінанти розвитку практичного мислення педагогів у психологічній науці, визначаються методологічні засади обґрунтування детермінантів його розвитку у майстрів виробничого навчання з позицій суб'єктно-діяльнісного підходу.

Ключові слова: розвиток, практичне мислення, педагог, майстер виробничого навчання, детермінанти розвитку практичного мислення.

The article analyzes the main determinants of the development of the pedagogues' practical thought in psychology. It defines methodological bases of its development determinants for the professional technical education pedagogues in the context of the individual-activity approach.

Keywords: development, practical thought, pedagogue, professional technical education pedagogues, determinants of the practical thought development.

Актуальність статті. Майстрам виробничого навчання (МВН) як основної категорії педагогів системи професійно-технічної освіти належить провідна роль у формуванні майбутнього професіонала виробничого профілю. Враховуючи те, що вони у своїй професійній діяльності під час прийняття рішення обмежені часовими параметрами, діють у невизначених професійно-педагогічних ситуаціях, але мають охоплювати виробничо-педагогічну проблему заняття в усіх його елементах і цілісно, і до того ще має орієнтуватися на позитивний результат, то обов'язковою їх інтегральною професійно-важливою психічною пізнавальною якістю виступає розвинене практичне мислення (ПМ), успішність функціонування якого, як показує педагогічний досвід, також залежить від низки чинників чи детермінант.

Мета статті: обґрунтування основних детермінант розвитку практичного мислення у майстрів виробничого навчання з позицій суб'єктно-діяльнісного підходу.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. ПМ фахівця, як психологічний феномен, має свої види, психологічну характеристику, механізми, об'єктивні та суб'єктивні умови розвитку. У зв'язку з цим суттєвий науковий інтерес представляє динаміка його розвитку під впливом різних детермінант. Основні детермінанти розвитку ПМ різних фахівців відображений у низці досліджень М.К. Акімової, Л.Р. Джелілової, Д.М. Зава-

лішиної, М.М. Кашапова, В.Т. Козлової, Ю.К. Корнилова, Н.В. Кузьміної, Ю.М. Кулюткіна, Л.А. Мойсеєнко, В.О. Моляка, О.К. Осипової, Н.І. Пов'якель, Р. Стернберг, Н.А. Ференс, Б.М. Теплова тощо. Основний висновок з цих досліджень такий: динаміка розвитку ПМ на різних етапах професіоналізації особи здійснюється шляхом "накладання" змін інтелектуальних професій на часову вісь – на вік особи та на трудовий стаж.

Виклад основного матеріалу дослідження. В.О. Барбанищikov виділяє три основних предмети психологічних досліджень, які стосуються ПМ фахівця. Це такі: 1) динаміка "тестових" досліджень загального інтелекту, в яких ПМ зазвичай розглядається як наочно-дійове; 2) динаміка професійно-важливих якостей (застосовується до спеціальних видів мислення – технічного, педагогічного тощо); 3) динаміка реалізації окремих функцій ПМ – когнітивної, регулятивної тощо [6, с. 263].

Однак, такі підходи не дозволяють, на нашу думку, вичерпно проаналізувати розвиток ПМ педагога системи професійно-технічної освіти, який зумовлений не лише віком і стажем професійної діяльності, а ще й змінами особи як суб'єкта фахової діяльності на різних етапах свого професійного шляху. Слід відмітити, що фахова діяльність являється однією з найважливіших ліній її життєдіяльності. Звернення до полісистемного та суб'єктно-діяльнісного підходів як методологічної